

Олег Чупа

Синонімами до слова «спасіння» у Євангелії виступають два словосполучення: «вічне життя» (ζωή αἰώνος) і «царство Боже» (βασιλεία του θεου)¹, які вказують, задля чого слід спасатись від гріху і які можливості це відкриває перед людиною. Завдяки такому цілісному підходу християнське подвижництво не стає самоціллю, а служить містком до участі людини в Бозі та Його вічності

2, яка є «початком і кінцем нашого існування»³.

Аскети схильні вважати, що людина двічі переживає яскраву присутність Божої благодати. Перший досвід Божих відвідин людина отримує як дар, і цей досвід цілковито заволодіває її нутром⁴, залишаючи незабутню пам'ять про цю хвилю. Про такий момент у своєму житті Йосафат розповів Рафаїлу Корсаку. Він, будучи ще дитиною, побачив у церкві ікону розп'яття і запитав, що це за образ. Йому пояснили, що це є Божий Син, який взяв на Себе наші гріхи і за це перетерпів страждання. «І в ту мить, — зазначає свящмуч. Йосафат, — я відчув як у мене ввійшла іскра Божої любові, так що завжди найприємніше мені було йти до церкви»⁵.

Такі божественні відвідини породжують у людині невимовну тугу і бажання, щоб цей стан тривав постійно. І Йосафат отримав знову цей дар благодати. Вдруге він дається лише у відповідь на зусилля аскета після багатьох років духовних подвигів та боротьби із пристрастями і залишається з ним до кінця життя⁶. Тоді аскет відкриває у собі світло пізнання шляхів Духа, яке приходить таємничо. І це зветься догматичною свідомістю⁷. На шляху до цього просвітлення перед подвижником стоїть важке завдання: очистити розум від гріховних помислів. Самого контролю за думками недостатньо. Тому аскет використовує альтернативний шлях плекання добрих думок про божественні речі. Тут Йосафату на поміч приходять духовні вправи, які включають читання Святого Письма, творів Отців та житій святих. Такі читання у перші роки свого монашого подвигу Йосафат провадив на самоті у каплиці Св. Луки⁸. Навіть ставши архієпископом, він слухав духовні читання за обідом та вечерею⁹. До ряду духовних читань священномученика входили також твори таких київських митрополитів як Іларіон та Григорій Цамблак. Усі ці духовні читання вберегли Йосафата від помилок у духовному житті¹⁰ і спричинились до формування його догматичної свідомості.

На шляху зростання у благодаті особливе місце Йосафат відводив молитві як літургійній, так і келійній. Працюючи ще у виленського купця Поповича, він не пропускав жодного богослужіння, яке відбувалось у монастирі Пресвятої Тройці¹¹. Монахи, згадуючи часи його архимандритства (1614–1617 рр.), наголошували: «Він сам дзвінком будив братію, сам першим йшов до церкви, сам дзвонив на утренью, сам розпочинав утренью, сам читав Псалтир і співав — і все це виконував мило і радісно»¹². Зрештою, як вважає Софія Сенік, усі подвиги Йосафата впливали із богослужень та церковного правила¹³.

Центральне місце у його духовному житті займала свята Літургія, яка, на думку Святителя, є корисною з двох причин: з одного боку, вона занурює людину у спасенну дійсність життя, страждань і смерти Христа, з іншого – у ній через Євхаристію людина

єднається з Богом і отримує сили для подальшого подвигу¹⁴. Оскільки Літургія є джерелом безпосереднього спілкування з Богом, то навколо неї зосереджується і від неї залежить життя аскета. Цей духовний жар, отриманий у Євхаристії, Йосафат підтримував келійною молитвою, частину якої складала Ісусова молитва. Як свідчить Яків Суша, Йосафат вдень і вночі постійно повторював цю молитву¹⁵. Симеон Яцкевич засвідчив, що коли заходив у келію Йосафата, то бачив, як той уві сні промовляє слова молитви¹⁶. У келії Йосафат молився перед іконами Христа, Богородиці та Розп'яття. Якщо він вирушав кудись у подорож, то завжди брав їх із собою¹⁷.

Любов людини до Бога сприяє постійному перебуванню у молитві¹⁸. Тоді, коли цією любов'ю проникається уся людина, приходять Син з Отцем і поселяються у ній (Пор. Ін. 14,23). На цьому етапі молитва аскета досягає особливої чистоти, звільняючись від понятійних образів. Обоження аскета стає видимим для інших: інколи його тіло оповите божественним сяйвом, тварини, які зазвичай проявляють агресію, упокорюються перед ним¹⁹, а після смерті його преображене тіло не тліє. Про те, що Йосафат сягнув цього найвищого етапу духовного життя, свідчить розповідь його слуг, котрі були при його архієпископській палаті. Вони однієї ночі пішли таємно услід за своїм Архиреєм, який саме у цій порі ходив до катедри на молитву. У церкві слуги побачили Йосафата, осяяного променями світла, що виходили з ікони, а його тіло піднеслось угору²⁰. Про гармонію священномученика із творінням свідчать розповіді про те, що коли на Йосафата нацьковували собак, то вони підходили та лестились до його ніг²¹ і навіть не гавкали на нього²². Творіння відчуває об'явлених синів Божих, за якими стогне, оскільки вони приносять йому звістку про визволення від тління (Пор. Рим. 8:19-22). Про своє визволення від тлінності свщмуч. Йосафат сповістив після смерті: його тіло протягом століть не руйнується, зберігаючи свою цілісність²³.

Плекаючи любов до Бога, людина одночасно зростає в любові до ближнього, яка є основною ознакою Христового учня (Пор. Ін. 13:35). Про любов свщмуч. Йосафата до ближніх так жартома казали його співбрати: «Якщо хочемо більш дружно з Йосафатом поговорити та втішатись його розмовою, то зробимо щось таке, щоб він вважав нас своїми ворогами»²⁴. Він прощав тим, що ображали його²⁵, служив важкохворим, які були покинуті навіть родиною²⁶. У його архієпископській палаті завжди було багато бідних та бездомних²⁷.

«Хто любить Бога, той входить у життя Божества; хто любить брата, той впускає у своє іпостасне буття життя брата»²⁸. Цих вершин подвижництва сягнув священномученик Йосафат. Це виявилось у його високому богословленні про тайни Божого буття²⁹ і у глибокому знанні та відчутті людської душі³⁰.

Таким, властиво, був аскетичний шлях свщмуч. Йосафата Кунцевича. Він віддзеркалив особисті аскетичні пошуки священномученика. Характерним для цих пошуків є два моменти: це тяжіння до загальної християнської аскетичної традиції (читання житій святих, творів святих Отців), а також особлива любов до аскетичної спадщини Київської Митрополії (читання Києво-Печерського патерика, Іларіонового «Слова о законі і благодати», відвідини Києво-Печерської лаври, виписування окремих місць із руських літописів³¹). Тому, з одного боку, він продовжив вселенський ряд отців-подвижників, а з іншого – став світилом київського монашества. Про іншу особливість аскези Йосафата говорить Софія Сенік, порівнюючи його із Теодосієм Печерським: «Обидва відчували потяг до усамітненого життя, але й обидва виявили себе визначними настоятелями великих спільнот»³². Він, фактично, відродив традиції пустельницького та спільнотного

монашого життя на Русі-Україні.

1 Пор.: С. Зарин. Аскетизм по православно-християнському учению, с.6.

2 Пор.: там само, с.13.

3 А. Шмеман. Евхаристія — Таїнство Царства. Paris 1983, с. 207-233.

4 Пор.: С. Сахаров. Преп. Силуан Афонський. Ессекс 1990, с. 64-71.

5 “Interrogavi parentem, quaenam esset haec imago, cumque explicuisset mihi, hunc esse Filium Dei qui propter peccata nostra, assumpto corpore, accerbissimas in illo pertulit poenas, eo ipso tempore sensi in me quandam amorisini scintillam illabi ita, ut iucundissimum mihi fuerit ecclesiam adire”. DRBC, vol. I, с.69.

6 Пор.: С. Сахаров. Преп. Силуан Афонский, с. 64-71.

7 Пор.: там само, с. 64-71.

8 “Capellam s.ti Lucae, monasterii Vlnensis Ss. mae Trinitatis, in cellam sibi delegit, tumultus hominum devitando, ubi nihil aliud fecit, quam orationi et librorum sanctorum lectioni se ipsum intendebat”.

DRBC, vol. II, с.223.

9 Пор.: С. Сенік. Духовний профіль

Свящмуч. Йосафата Кунцевича. Свічадо 1994, с. 7.

10 Пор.: D. Staniloae. Orthodox Spirituality, с. 224.

11 “...nullum ex officiis divinis, qua singulis diebus in illa ecclesia more monastico peragebantur, [...] omittebat”.

DRBC, vol. I, с. 16.

12 С. Сенік. Духовний профіль Свящмуч. Йосафата Кунцевича, с. 6.

13 Там само, с.7.

14 Пор.: Катехизм Свящмуч. Йосафата // Ковчег, ч. 10, Стемфорд 1951, с. 24.

15 “Quas Josaphat pernox et perdius millies frequentabat”. J. Susza, Cursus vitae et certamen martyrii B. Josaphat Kuncевичii, Parisiis 1865, с. 7.

16 “... Symeon Jackievicz, adnotavit, cum in ejus cella casu quodam vel inde insomnis quiesceret”. Там само, с. .

17 “Hinc videre fuit dum in propria cella ante Crucifixum, et B.mae Virginis imaginem, quas semper secum habebat, consisteret” DRBC, vol. I, с. 180.

18 Пор.: D. Staniloae. Orthodox Spirituality, с. 319.

19 Див.: D. Staniloae. The experience of God, Holy Cross Orthodox Press 2000, с. 1-3.

20 Пор.: О. Боцян. Перед ювілеєм св. вященномученика Йосафата // Нива, ч., Львів 1923, с. 7.

21 “... Theodora Wolowiczovna [...] canibus domo expelli iussit; qui tamen viso Servo Dei neque latrare quidem voluerunt”. Там само, с. 154.

22 “... Theodora Wolowiczovna [...] canibus domo expelli iussit; qui tamen viso Servo Dei neque latrare quidem voluerunt”. Там само, с. 154.

23 Пор.: О. Боцян. Перед ювілеєм св. вященномученика Йосафата // Нива, ч. 11-12, Львів 1922, с. 387.

24 М. Соловій, А. Великий. Священномученик Йосафат Кунцевич, с. 152.

25 Пор.: DRBC, vol. I, с. 149.

26 Пор.: там само, с. 152.

27 Пор.: там само, с. 169.

28 Пор.: С. Сахаров. Преп. Силуан Афонский, с. 55-63.

29 "Iam vero tam foelicis vir fuit ingenii,

ut subtilissimas quasque theologicas

difficultates, quales sunt circrinitatis et alia huiusmodi, facilius ipse potuerit capere, quam subtilissimus quisque eidem explicare" DRBC, vol. I, с. 16.

30 Пор.: М. Соловій, А. Великий. Священномученик Йосафат Кунцевич, с. 142.

31 Пор.: С. Сенік. Духовний профіль Свящмуч. Йосафата Кунцевича, с. 10-11.

О. Чупа. Аскетичне життя як засіб духовного зросту священномученика Йосафата // СЛОВО 1 (26) (2006) 14-15